

Geneza, ustroj i orzecznictwo Naczelnego Sądu Administracyjnego do 1989 r.

(streszczenie w języku polskim)

Praca dotyczy genezy, ustroju oraz orzecznictwa Naczelnego Sądu Administracyjnego (dalej: NSA) do 1989 r. Wybór tematu pracy jest związany z następującymi zagadnieniami badawczymi:

- 1) powody niepowołania sądownictwa administracyjnego w państwie polskim bezpośredniego po zakończeniu drugiej wojny światowej;
- 2) jakie były powody, że na przełomie 1979/1980 r. ówczesne władze PRL (dalej: Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej) wyraziły zgodę i zaangażowały się w tworzenie jednoinstancyjnego sądownictwa administracyjnego, czyli NSA;
- 3) przebieg prac nad powołaniem NSA;
- 4) charakter organizacyjny i funkcjonowanie NSA;
- 5) pozycja NSA w systemie prawnoustrojowym PRL;
- 6) wpływ orzecznictwa NSA na zakres ochrony prawnej.

Wymienione wyżej problemy badawcze nie zostały jeszcze szerzej omówione w współczesnej literaturze przedmiotu. Nie brak natomiast jest prac powstałych przed 1989 r., gdyż zagadnienie sądownictwa administracyjnego, zwłaszcza od powołania NSA, było jednym z najbardziej dyskutowanych zagadnień prawnych. Wówczas jednak z powodu m.in. cenzury, braku dostępu do archiwów, a także zaangażowania polityczno-partyjnego wielu autorów w zdecydowanej większości ówczesne publikacje nie przedstawiają, z dzisiejszej perspektywy, pełnej genezy i znaczenia sądownictwa administracyjnego w systemie ustrojowym PRL.

Praca składa się, nie licząc wstępu, zakończenia oraz wykazu źródeł i literatury, z pięciu rozdziałów: Sądownictwo administracyjne w Polsce do 1939 r. (Rozdział I), Zagadnienie sądownictwa administracyjnego na ziemiach polskich w latach 1944-1980 (Rozdział II), Zagadnienie sądownictwa administracyjnego w państwie radzieckim oraz w innych europejskich państwach socjalistycznych (Rozdział III), Naczelny Sąd Administracyjny w latach 1980-1989 (Rozdział IV) oraz Orzecznictwo Naczelnego Sądu Administracyjnego w latach 1980-1989 (Rozdział V).

Geneza powstałego w państwie polskim na początku lat 80. XX wieku sądownictwa administracyjnego została ujęta w pracy w sposób szeroki. Obejmuje ona bowiem okres: od upadku I Rzeczypospolitej i zaborów; II Rzeczypospolitej, w tym funkcjonowanie Najwyższego Trybunału Administracyjnego (dalej: NTA); po drugiej wojnie światowej. Przyjęcie takiej konstrukcji pracy jest uzasadnione przedstawieniem mechanizmów sądowej kontroli administracji od okresu zaborów, gdyż wpłynęły one w sposób trwały w funkcjonowanie sądowniczoadministracyjnej kontroli na ziemiach polskich. Sądownictwo takie, przed wybuchem pierwszej wojny światowej, funkcjonowało bowiem w zaborze pruskim i austriackim. W II RP jego działalność normowała Konstytucja RP z dnia 17 marca 1921 r. jak i Konstytucja RP z dnia 23 kwietnia 1935 r. Konsekwencją tego było powołanie NTA, który funkcjonował w latach 1922-1939. Doświadczenia i tradycja funkcjonowania NTA wpływała z kolei na dyskusje o sądownictwie administracyjnym w państwie polskim po 1944 r., a zwłaszcza w momencie powołania NSA.

Rozdział pierwszy pracy dotyczy zagadnienia sądownictwa administracyjnego od I Rzeczypospolitej do upadku państwa polskiego w 1939 r. W kolejnym rozdziale pracy zostały omówione zagadnienia sądownictwa administracyjnego na ziemiach polskich od 1944 r. do 1980 r., czyli od czasów kształtowania się tzw. władzy ludowej do powołania NSA. W pierwszej kolejności zwrócono w nim uwagę na kwestię sądowej kontroli decyzji administracyjnych w kontekście ówczesnego prawa państwowego (konstytucyjnego), a następnie dokonano szczegółowego przedstawienia prób powołania NTA w warunkach powojennych. W następnej części rozdziału przeanalizowano kwestię sądownictwa administracyjnego w PRL po 1956 r. W związku z tym omówiono m.in. koncepcje powołania sądowej kontroli administracji w kontekście funkcjonowania administracji państwa socjalistycznego. Ostatnia część rozdziału dotyczy prac legislacyjnych Sejmu PRL VII Kadencji (1976-1980), które dotyczyły nowelizacji kodeksu postępowania administracyjnego oraz powołania NSA.

Rozdział III pracy został poświęcony zagadnieniom sądownictwa administracyjnego w państwie radzieckim oraz w innych europejskich państwach socjalistycznych. Jego uwzględnienie w pracy wynikało m.in. z faktu, że po 1944 r. ustroj państwa polskiego wzorowany był na ustroju ZSRR. Należy zaznaczyć, że różne formy i mechanizmy sądowej kontroli decyzji administracyjnych, które występowały w ZSRR lub innych europejskich państwach socjalistycznych, stanowiły argument na rzecz powołania sądów administracyjnych w PRL. Rozdział IV pracy dotyczy organizacji NSA w latach 1980-1989. Omówiono w nim zagadnienia takie jak: ustroj NSA, postępowanie przed NSA, pozycja ustrojowa NSA wobec naczelnych organów władzy państwowej PRL, pozycja NSA wobec Trybunału Konstytucyjnego, Trybunału Stanu oraz wobec Rzecznika Praw Obywatelskich. Ostatni rozdział został poświęcony zagadnieniom związanym z orzecznictwem NSA w latach 1980-1989. Zawiera on ogólną charakterystykę orzecznictwa, wraz z liczbą skarg wniesionych do NSA oraz analizę orzecznictwa pod kątem jego wpływu na normy postępowania administracyjnego, postępowania sądownoadministracyjnego, także stopień ochrony prawnej obywateli państwa polskiego.

Cezurę tematyki poruszanej w pracy określa 1989 r. Związane jest to z przyjęciem założenia, że wraz z rozpoczęciem ówczesnych zmian ustrojowych w państwie polskim zmieniła się również koncepcja oraz pozycja ustrojowa sądownictwa administracyjnego. NSA powstał i funkcjonował do 1989 r., czyli w warunkach ustroju państwa socjalistycznego, w których sądy stanowiły element koncepcji jednolitej władzy państwowej. W związku z tym sądy były podporządkowane naczelnym organom władzy państwowej oraz czynnikiem politycznym. Po 1989 r. zaś, NSA, a w praktyce sądownictwo administracyjne, zmienia swoją rolę, stając się podstawowym elementem istnienia i funkcjonowania demokratycznego państwa prawnego. Stąd losy NSA po 1989 r. wymagają odrębnego opracowania.